

Yhteiskuntajärjestelmän lukutaidon asialla

Miten voidaan hyödyntää päivänpoliittisten ja järjestelmäsivistävien puhetapojen erottelua?

MATILDA HELLMAN

Artikkelissa tarkastellaan analyttistä erontekoa kahden julkisen keskustelun puhetavan välillä: toinen pyrkii vaikuttamaan päivänpoliittisiin olosuhteisiin ja toinen viittaa yhteiskunnalliseen järjestelmään, joka asettaa edellytykset poliittiselle toiminnalle. Analyysi osoittaa, että järjestelmäsivistävä puhetapa on päivänpoliittista puhetapaa harvinaisempi julkisessa keskustelussa, vaikka sen voidaan ajatella olevan erityisen tärkeä yhteiskuntasopimuksen ymmärtämisen ja kestävyuden kannalta.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Hallituksen tiedotustilaisuudessa maaliskuun 20. päivänä 2020 oli kulunut 50 päivää ensimmäisestä Suomessa kirjatusta koronavirustartunnasta. Tilaisuudessa puhuttiin Suomen koulurakennusten sulkemisesta pandemian vuoksi, mutta monille jäi epäselväksi, pitääkö 1.–3.-luokkalaisten lasten pysyä kotona vai ei. Seuraavana päivänä pääministeri Sanna Marin totesi Yleisradion Ykkösaamussa, että poliittinen ja näyttöön perustuva tavoite on pitää koululaiset kotona niin pitkään kuin se on mahdollista toteuttaa ilman, että oppilaiden perustuslaillinen yhdenvertaisuus vaarantuu:

Me aikaisemminhan annoimme asetuksen, jossa vain kriittisten alojen työntekijöiden lapsilla 1.–3.-luokkalaisten erityisryhmien, tällaisten kriittisten alojen työntekijöiden lista, jopa lainsäädännössä lukittu, jotta me voisimme tällaisen asetuksen saada eduskunnasta läpi. Eli kyse on siitä, että me jouduimme korjaamaan asetusamme, jotta me saamme tämän menemään perustuslakivaliokunnasta läpi ja rajoitukset näiltäkin osin voimaan. (Ykkösaamu 2020.)

Lainaus havainnollistaa, miten Marinin kaltaisten korkean aseman toimeenpanovallan päätöksentekijöiden täytyy omaksua viestinnällinen kaksisoisrooli. Heidän pitää liikkua sekä poliittisten tapahtumien kehityksen päivittäisessä logiikassa että sen yhteiskuntajärjestelmän sanelevassa toimintakehyksessä. Haastattelussa kiemurtelee kaksi rinnakkaista ja toisiinsa sekoittunutta kertomusta: niistä ensimmäinen viittaa päätösten tavoitteisiin ja perusteluihin päivänpoliittisella tasolla (tähän pyritään toiminnassamme). Toisaalta Marinin täytyy myös kiinnittää suuren yleisön huomio oikeusvaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan järjestelmän päiväjärjestykseen (näissä oikeudellisissa ja järjestelmällisissä raameissa toimitaan).

Jälkimmäisen puhetavan puitteissa ministeri selittää haastattelussa, miksi asetukset täytyy muotoilla uudelleen, jotta ne hyväksyttäisiin perustuslakivaliokunnassa. Selittäminen on osa pedagogista projektia, joka kulkee päätöksentekijöiden ja kansalaisten välisen kriisiviestinnän tai vain päivänpoliittisen viestinnän rinnalla. Marin puhuu perustuslakivaliokunnasta, erityisryhmien oikeuksista ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuudesta

ta. Nämä ovat oikeusvaltion ja suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän rakenneosia, jotka sanelevat poliittisen toiminnan edellytyksiä. Ne ovat osa sitä järjestelmää, jossa toimimme, kun haluamme toteuttaa poliittisia visioita.

Tässä artikkelissa argumentoin, että esimerkiksi näkyvät kaksi julkista politiikkadiskurssia, päivänpoliittinen ja järjestelmäsivistävä, tulisi pitää analyttisesti erillään. Tv-katsojille Marinin järjestelmään kohdistuvat viittaukset selittävät poliittista toimintaa, mutta niillä on myös paljon suurempi yhteiskunnallinen tehtävä, sillä poliittisen ja demokraattisen järjestelmän logiikan toistaminen on osoittautunut ratkaisevaksi järjestelmän ylläpitämisen kannalta (Galston 2001). Systemitutkija Louis Kleinin (2017) mukaan kansalaisten järjestelmän toiminnan periaatteiden tuntemus on keskeinen tekijä demokraattisen järjestelmän ja yhteiskunnan resurssien säilyttämisessä. Järjestelmäsivistyksestä on puolestaan tullut tärkeä valistusprojekti varsinkin uusien populististen liikkeiden ja identiteettipoliitikkojen aikakaudella (Banks 2017; Fukuyama 2018; Norris & Inglehart 2019). On jopa väitetty, että nyt on tärkeämpää kuin koskaan lisätä kansalaisten tietoisuutta ja ymmärrystä siitä yhteiskuntajärjestelmästä, jossa he asuvat ja elävät (ks. Grossmann ym. 2011), sillä ilman niitä kansalainen on pelkkä alamainen.

Tässä artikkelissa sovellan sosiaalisemiootikko Klaus Bruhn Jensenin käyttämiä jääkiekosta tuttuja *time-in-* ja *time-out-*käsitteitä. Erottelen näiden käsitteiden avulla poliittisen peliaikapuheen ja systeemisen aikalisäpuheen julkisessa keskustelussa. Peliaikapuhe koskee päivänpoliittisia kysymyksiä, ja aikalisäpuhe viittaa järjestelmään, jonka ehtoilla poliittinen toiminta suunnitellaan. (Jensen 1995, 55–56.) Sovellan näitä käsitteitä hyvinvointivaltiota koskevaan julkiseen keskusteluun Suomessa. Päämääräni on arvioida, voisiko kahtiajako palvelu julkisen keskustelun analyysin lähtökohdana. Tietääkseni näitä käsitteitä ei ole aiemmin sovellettu vastaavassa empiirisessä analyysissä.

Suomalaisessa yhteiskunnassa aikalisädiskurssi pitää osittain yllä poliittista konsensusta. Vaikka hyvinvointijärjestelmän rooli ja valtion vaikutusvallan määrä aiheuttavat paljon erimielisyyttä, vastakkaiset tahot jakavat usein ymmärryksen siitä, miten järjestelmä ja laki toimivat. Niitä myös kunnioitetaan laajalti demokraattisten instituutioiden avulla rakennettuina raameina. Mielipiteet järjestelmän ja lain käytöstä sekä kehityksestä voivat erota jyrkästi, mutta demokraattisen jär-

jestelmän laadun kannalta on tärkeää, että yhteiskunnallisten perusinstituutioiden ja prosessien eri tehtäviä arvostetaan. Näin taataan esimerkiksi turvallisuuden, oikeusturvan ja tasa-arvon toteutuminen. (ks. Pandey & Kumar 1977.)

Tutkimus on hiljattain osoittanut, että ihmisten on entistä vaikeampaa hahmottaa ja ymmärtää, miten yhteiskunta, sen perustehtävät ja eri instituutiot toimivat (Mik-Meyer & Villadsen 2012). Tutkimuskirjallisuudessa on viitattu muun muassa järjestelmän lukutaidon puutteeseen (*lack of system literacy*, ks. Naccarella ym. 2016). Järjestelmän lukutaidon rapautuminen on varsinkin ”normaalilojen” ongelma. Odottamattomien tapahtumien aikana viestintä siivilöityy jo olemassa olevan järjestelmälogiikan läpi: kun viranomaisten täytyy toimia nopeasti, heidän on viitattava olemassa oleviin rakenteisiin, instituutioihin ja käytäntöihin (Sandberg 2020; Treurniet ym. 2014). Tällöin legitimizeetti nojaa siihen, että pystytään osoittamaan, että järjestelmä on tehokas ja asianmukainen ja että sen puitteissa toimitaan vastuullisesti. Koronapandemian aikana on käynyt entistä selvemäksi, että medialla ja poliitikoilla on mitattava valistustehtävä yhteiskuntajärjestelmän käytäntöjen ja oikeuttamisten selittämisessä.

Kun hyvinvointiyhteiskunnasta keskustellaan julkisesti, päivänpoliittisessa diskurssissa sitä luodaan poliittisena hankkeena, josta riidellään tiettyjen kysymysten puitteissa (esim. kasvavan huoltosuhteen ratkaisu, kuuden tunnin työpäivä, valtiontuki elinkeinoelämälle). Järjestelmään viittaavassa puhetavassa taas keskustellaan hyvinvointiyhteiskunnan institutionaalisesta logiikasta – miten se toimii ja missä funktioissa eri toimijat työskentelevät. Järjestelmään viittaavassa diskurssissa painopiste on järjestelmän toimivuudessa ja toiminnan premississä. Päivänpoliittisessa narratiivissa hyvinvointiyhteiskunta toimii tarkistuspiirteenä tämän hetken poliittisille taisteluille.

Tässä artikkelissa kehitän teoreettisen viitekehysten diskurssien erontekoa varten ja kokeilen diskursiivista kahtiajakoa median hyvinvointiyhteiskuntaa koskevien puhetapojen tarkasteluun. Pienimuotoisessa media-analyysissä olen työstänyt edellä esitettyä kahtiajakoa analysoimalla median puhetta hyvinvointiyhteiskunnasta. Tarkastelen, miten mediassa toistetaan totuuksia hyvinvointiyhteiskunnasta poliittisella peliaikapuheella sekä systeemisellä aikalisäpuheella.

Diskurssien analysoinnin relevanssi

Julkisen keskustelun käsitteellä tarkoitetaan usein mediassa käytävää keskustelua. Julkisen keskustelun voi ymmärtää olevan ”median ja journalismin välittämä, kielellisten tekojen muodostama jatku-mo, joka koskee jotakin yleisesti merkittävää tai kiinnostavaa asiaa” (Rahkonen 2006, 25). Julkisen keskustelun ulottuvuutta voidaan kuitenkin tulkita vielä laajemmin. Kaikki julkinen tieto, joka on vapaasti saatavilla ja koskee yhteiskunnallisia intressejä, kuuluu vapaan ajatustenvaihdon kategoriaan (Poliisihallitus 2019). Juuri demokraattien avoimuus on ydinajatus Jürgen Habermasin (1985) julkisuuden käsitteessä: siinä missä yhteiskunnallisista intresseistä puhuttiin ennen suljettujen ovien takana, liberaalissa demokratiassa niitä keskustellaan avoimesti julkisuudessa. Toisaalta hyvinvointiyhteiskunnan syvimät järjestelmää koskevat keskustelut käydään usein julkishallinnon puitteissa, ja ne esiintyvät esimerkiksi julkisissa selvityksissä tai lainvalmisteluissa. Tällainen asiantuntijakeskustelu nousee harvoin esille mediassa. Mediakertomusten kautta laaja yleisö saa kuitenkin jatkuvasti vilahduksia yhteiskunnan taustalla toimivasta järjestelmälogiikasta.

Vaikka internet on edesauttanut julkisen tiedon saantia, yhteiskuntajärjestelmälogiikkaa koskeva julkinen keskustelu on hiljattain vähentynyt. Globalisaation, identiteettipolitiikan ja toimijuuden individualisoinnin aikakaudella julkisen keskustelun keskiö on siirtynyt pois suurista kansanvallan tasa-arvon ja heikkojen ryhmien selviytymisen rakenteellisista yhteiskunnallisista kysymyksistä (esim. Polletta & Callahan 2019; Meyer & Jepperson 2000;). Esimerkiksi suomalaisen median kertomukset ovat kuluneen viidenkymmenen vuoden aikana kehittyneet rakenteellisista yhteyksistä yksilökeskeisiin kehyksiin (Hellman 2010). Myös muilla foorumeilla käydyssä julkisessa keskustelussa on huomattu samaa kehitystä. Suomen hallitusohjelmien analyysissa on esimerkiksi osoitettu, miten rakenteellinen fokus on antanut periksi suoraviivaisemmille valtionhallinnon tulo- ja kustannuskysymyksille (Hellman 2017). Trendi ei palvele yleissivistystä eikä muutosprosessia: Raija Julkunen (2017) on alleviivannut, että järjestelmään tehtävien muutosten tulee esittäytyä instituutioiden roolien ja toimintojen ehdoilla. Hyvinvointiyhteiskunnan instituutioiden palauttaminen huomion keskiöön on nähty tärkeänä pohjoismaisen hyvinvointivaltioeetok-

sen suojelemiseksi (Hellman ym. 2017; ks. myös Saari 2011). Sosiaalipolitiikan tutkijat ovat jo jonkin aikaa peräänkuulluttaneet parempaa yleistä tietoisuutta hyvinvointijärjestelmän instituutioista ja niiden rooleista. Hyvinvointijärjestelmän instituutiot ja niiden tehtävät muodostavat yhteisen viitekehyksen sille, miten päätöksentekijät, poliitikot ja sosiaalisen median ”tykkääjät” voivat laatia suunnitelmia ja mielipiteitä. Jos etäännyimme liikaa hyvinvointijärjestelmän logiikasta, vaarana on, ettemme enää pysty oikeuttamaan sitä poliittisesti.

Vaikka julkinen keskustelu on muina kuin kriisiaikoina etäännytynyt toimeenpanevan koneiston logiikasta, hyvinvointijärjestelmän laajemmat sisäiset ja ulkoiset paineet ovat kuitenkin olleet vahvasti esillä tämän päivän julkisessa ja tieteellisessä keskustelussa. Kestävä kehitys, työn muuttuva luonne, väestörakenteen muutos, uusien innovaatioiden ja työpaikkojen tarve, sosioekonomisen eriarvoisuuden kaventaminen tai maahanmuutto ovat tyypillisiä teemoja (ks. esim. Blomberg & Kettunen 2019). Muutostarpeita koskevasta päivänpoliittisesta keskustelusta on syntynyt tulkintakehys, joka uusintaa hyvinvointijärjestelmää. Tämä on nykyään itsestään selvä ja laajalti hyväksytty perusoletus. Kehys ohjaa paitsi politiikan soveltamisen tutkimusta ja rakenteisiin keskittyviä soveltavia yhteiskuntatieteitä, kuten sosiaalityötä ja sosiaalipolitiikkaa, myös koulutuspolitiikan ja hallinnon tutkimusta. Huomio on kuitenkin usein kohdistunut varsinaisten poliittisten linjausten syntyyn, muotoiluun ja legitimointiin (esim. Motion & Leitch 2009; Woodside-Jiron 2004) tai teknokraattiseen ja innovatiivisuuden tärkeyteen (Häikiö ym. 2017). Puhetapojen poliittisia seurauksia on osaltaan hahmoteltu identiteettikonstruktioiden ja päivänpolitiikan diskursi-sitasoilla (Koivunen & Lehtonen 2011).

Hyvinvointijärjestelmän julkisen konstruktion fokuksen puute tutkimuskirjallisuudessa johtuu ehkä soveltavan yhteiskuntapolitiittisen tutkimuksen ristiriitaisesta asenteesta konstruktiio- ja representaatiotutkimukseen. On kuitenkin helppo olla yhtä mieltä Risto Eräsaaren (2004, 105) kanssa siitä että ”vasta yhteiskuntaa koskevien puhetapojen ja tulkintakehysten tarkastelujen kautta syntyy mahdollisuus ymmärtää yhteiskuntapolitiikan merkitystä, merkittävyystä ja normatiivista ilmettä muokkaavia sisällöllisiä perusteluita”.

Peliaika- ja aikalisädiskurssi: hyvinvointikulttuuri

Eronteko poliittisen ja järjestelmään viittaavan perspektiivin välillä voidaan ymmärtää johdannossa esitetyn Jensenin (1995) käyttämän *time-in/time-out*-jääkiekkovertauskuvas valossa. *Time-in/time-out*-käsitteet erottelevat yhtäältä viestinnän, joka vie ”pelijalla” asioita eteenpäin ajankohtaisessa keskustelussa, ja toisaalta viestinnän, joka ottaa ”aikalisän” viitatakseen toiminnan lähtökohtiin ja pohtiakseen niitä. Hieman yksinkertaisten eron voi tiivistää niin, että pelijalla (*time-in*) keskustellaan ajankohtaisista asioista ja tavoitteista (päivänpoliittinen puhetapa), kun taas aikalisän (*time-out*) aikana pohditaan niiden rakenteellisia yhteyksiä ja merkityksiä (järjestelmäsvivittävä puhetapa). Hyvinvointikulttuuria artikuloidaan, viestitetään ja uusinnetaan eri tavalla järjestelmän toiminnassa ja sen viestinnässä, mikä pitää yllä järjestelmän logiikkaa ja sen sisäänkirjoitettua eetos-ta (König 2016; Christians ym. 2010). Sanna Marinin Ykkösaamun puheenvuoro artikkelin alussa on hyvä esimerkki siitä, miten mediasisällössä aina välillä viitataan tähän taustalla toimivaan järjestelmälogiikkaan ajankohtaisten poliittisten kysymysten kehyksenä.

Sosiologi Birgit Pfau-Effinger (2005, 5) käyttää hyvinvointikulttuurin käsitettä havainnollistaessaan, miten järjestelmäviestinnän sisältö toimii osana yhteiskuntajärjestelmää. Pfau-Effingerin hyvinvoinnin vaikutussuhteita koskevassa teoriassa hyvinvointijärjestelmä ja sen instituutiot muodostavat oman ulottuvuutensa, jonka hän erottaa poliittisten toimijoiden edustuksellisesta päivänpoliittisesta kulttuurista. Tämä voidaan tehdä kääntämällä katse hyvinvointiyhteiskunnan instituutioihin ja niiden tehtäviin ja siihen, miten ne on sisäänkirjoitettu järjestelmälogiikkaan (ks. Knorr-Cetina 2007). Nämä perusnäkemykset muodostavat puolestaan pohjan järjestelmää koskeville periaatteille, joiden puitteissa politiikkaa tehdään.

Hyvinvointikulttuuri käsitteenä vangitsee idean järjestelmästä, joka tuottaa ja toistaa merkityksiä itsestään. Vaikka Habermasin diskursiivisen demokriateorian fokus ei ole suoraan suunnattu tähän kysymykseen, hänkin tekee eron, joka muistuttaa aika lailla päivänpoliittisen ja järjestelmään viittaavan diskurssien jakoa. Habermas viittaa sosiaaliseen maailmaan suunnattuun regulatiiviseen puheaktiin ja subjektiiviseen maailmaan suun-

nattuun ekspressiiviseen puheaktiin (Habermas 1987). Edellinen pyrkii suhteiden ylläpitämiseen ja jälkimmäinen kokemusten ilmaiseeseen. Hiukan kaavamaisesti voidaan nähdä, että ekspressiivinen puheakti edustaa Pfau-Effingerin (2005) hyvinvointikulttuuria ja ilmenee tässä kulttuurissa. Hyvinvointikulttuuri koostuu arvoista, aatteista ja tietovarannoista, joita ylläpidetään, konstruoidaan ja taataan erilaisten ulottuvuuksien välisen vuorovaikutuksen kautta: poliittisten toimijoiden, hyvinvointivaltion politiikkojen, yksilöiden sosiaalisten käytäntöjen, yhteiskunnallisten rakenteiden sekä hyvinvointijärjestelmien ja niiden instituutioiden välillä.

Aikalisäpuhetavan, joka viittaa hyvinvointijärjestelmiin Habermasin (1987) ja Pfau-Effingerin (2005) tarkoittamissa merkityksissä, voidaan katsoa pitävän yllä yhteiskunnan instituutioita (List 2011, 224). Kollektiivisten instituutioiden tarkoitus ja tehtävät ovat historiallisten prosessien tulosta, sillä demokraattisten prosessien kautta kansalaisten käsitykset ja vakaumukset eheytetään hyväksytyiksi yhteiskunnan instituutioiksi (ks. esim. Knorr-Cetina 2007). Näiden logiikkojen uusintaminen toiminnassa ja julkisessa hyvinvointikulttuurissa puheessa takaa tietyt yhteiskunnalliset perusarvot. Pääministeri Marin viittaa nimenomaan lainsäädännössä institutionalisoituihin periaatteisiin selittäessään, minkä takia hallituksen täytyi muotoilla uudelleen asetus etäkoulusta. Tämä voidaan nähdä toisenlaisena viitekehyksenä kuin päivänpoliittinen puhetyyli, jossa muotoillaan suoraviivaisia poliittisia päämääriä.

Taulukkoon 1 on koottu yhteen, miten etäkoulukysymykseen liittyvät päivänpoliittiset ja systeemisistä puhettavat voidaan erottaa toisistaan hyvinvointikulttuurin, julkisten sfäärien sekä sosiaalisen semiotiikan valossa.

Pohjoismaissa on laaja julkinen sektori, ja hyvinvointiyhteiskunnan instituutioilla on huomattava itsenäinen toimeenpanovalta. Hyvinvointiyhteiskunnan kannatus on ollut korkea (Brenzau & Eger 2016; Paloheimo 2010), ja median tehtävänä on perinteisesti ollut vahvistaa kansalaisten ymmärrystä valtiosta ja sen roolista yhteiskuntasopimuksessa (Christians ym. 2010). Voitaisiin siis aiheellisesti olettaa, että näiden instituutioiden perusteisiin ja rooleihin viitataan julkisessa keskustelussa usein.

Pienimittakaavaisessa media-analyysissä olen tutkinut kahden eri puhettavan analyysia käytännössä. Tavoitteenani on tarkastella, miten kahtia-

Taulukko 1. Päivänpoliittisen ja järjestelmään viittaavat puhettavan erot, ja miten ne ilmenevät koulujen etäopetuksen kysymyksessä

Time-in Peli-aika	<p>Piirteet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poliittiset ja ideologiset väitteet • Informatiivinen, mielipiteeseen perustuva • Koskee kenttiä (Jensen 1987): sosiaalinen piiri; läheinen piiri; poliittinen julkinen piiri. • Pääasialliset tahot: poliittisen vallan toimijat; kansalaiset.
	<p>Hallituksen väitteet etäopetuskysymyksessä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalisten kontaktien vähentäminen on ikäihmisten turvallisuuden kannalta tärkeintä. • Etäopetus on paras vaihtoehtona. • Peruskoulun 1.–3. luokan oppilaat kannattaa viedä lähiopetukseen vain, jos opiskelu kotona ei ole mahdollista. • Tavoite on, että koronan vaikutus jää mahdollisimman pieneksi. • Kannustetaan vanhempia pitämään lapsensa etäopetuksessa. • Pienimpiä lapsia ei voi jättää yksin kotiin.
Time-out Aikalaisä	<p>Piirteet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Järjestelmäsivistävät lausunnot • Pedagoginen, selittävä • Koskee kenttiä (Jensen 1987): valtio ja instituutiot. • Pääasialliset tahot: itsenäinen toimeenpanovalta; palvelujärjestelmät ja julkiset organisaatiot.
	<p>Hallituksen väitteet etäopetuskysymyksessä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lähiopetus-oikeutta ei ollut mahdollista rajata kriittisten alojen luettelon perusteella, koska se ei ole juridisesti riittävän tarkkarajainen perustellakseen lasten erilaista kohtelua. • Jos suljetaan 1.–3. luokkien osalta koulut kokonaan, ei voida turvata yhteiskunnan kriittisten toimintojen, kuten sairaaloiden, ruokakauppojen ja sähkölaitosten, jatkuvuutta. • Hallituksen pitää antaa asetus, jonka perustuslakivaliokunta hyväksyy. • Otetaan huomioon yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä, jotka on taattu laissa.

jako palvelee julkisen keskustelun analyysia. Kyse ei ole syväanalyysista, jossa yksityiskohtaisesti osoitettaisiin, miten eri puhettavat toimivat.

Analyyysin empiirisellä osalla on kaksi pääasiallista tehtävää. Ensiksi kehitän taulukon 1 perusteella kriteerejä time-in (päivänpoliittinen) ja time-out (järjestelmäsivistävä) -puhetapojen analysointia varten. Testaan niitä suomalaisen media-materiaaliin. Toinen tehtävä on media-analyysin perusteella päätellä, missä määrin, ainakin teoreettisesti, järjestelmävalistusta toteutetaan julkisessa keskustelussa, mikä puolestaan tukee ja vahvistaa hyvinvointiyhteiskuntajärjestelmän lukutaitoa.

Keskeinen piirre pohjoismaisessa hyvinvointikulttuurissa on toimeenpanovallan itsenäisyys ja järjestelmän instituutioiden jakautuminen tehtävien eikä vain vallan mukaan. Francis Fukuyama onkin tähdentänyt, että toimeenpanovallan itsenäinen asema ja suoja poliittista vaikuttamista vastaan on toimivan yhteiskunnan tärkeimpiä edellytyksiä – ja Pohjoismaille leimallinen piirre (Fu-

kuyama 2014, 511). Erityisesti maailmassa, jossa institutionaalisia malleja lainataan maarajojen yli ja ihmisillä on vaikeuksia ymmärtää eroja eri järjestelmäperiaatteiden välillä (Meyer & Jepperson 2000), tärkeä osa pohjoismaisen järjestelmävalistuksen tehtävää on selittää, millä perusteilla ja mihin sille annettuun toimeenpanovaltaan nojautuen viranomaisen toimii. Kun yhdysvaltalainen räppäri ASAP Rocky pidätettiin Ruotsissa kesällä 2019 syytettynä pahoinpitelystä, pääministeri Stefan Löfven ja entinen pääministeri Carl Bildt valistivat kansainvälistä yleisöä Ruotsin institutionaalisista olosuhteista: tuomiovalta on Ruotsissa poliittisen vaikuttamisen ulottumattomissa (Silvennoinen 2019; Malm & Andersson 2019). Maassa ei ole takuujärjestelmää, jonka avulla poliittiset tai muut voimat voisivat edes hypoteettisesti puuttua oikeusjärjestelmän viranomaisten toimintaan.

Pohjoismaisen järjestelmän autonominen toimeenpanovalta edellyttää jatkuvaa toistoa ollak-

seen toimiva. Järjestelmäpedagoginen aikalisädiskurssi on tässä keskeisessä roolissa. Hyvinvointijärjestelmän toimeenpanologiikan kertomus on kuitenkin todennäköisesti monimutkaisempi, tylsempi ja pessimistisempi kuin päivänpoliittinen puoluepolitiikan dramaturgia, jossa monet tulevat haasteet esitetään ”hyvinvoinnin uudelleenkaibrointina” (ks. Hemerijck 2013).

Aineisto ja menetelmä

Keräsin peli- ja aikalisädiskurssien analyysia varten mediatekstit hakusanoilla ”hyvinvointiyhteiskunta” sekä ”pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta”. Media-aineistossa on yhteensä 153 tekstiä. Näistä 126 artikkelia julkaistiin vuosina 2014–2020 Helsingin Sanomissa, ja ne löytyivät Helsingin Sanomien arkistosta (yksityiskohtaisempi kuvaus ks. Hellman 2021). Sisähankeeseen kautta sain haltuuni samoilla kriteereillä ja samalta ajanjaksolta haetun ruotsinkielisen materiaalin. Tämä 27 artikkelin kokonaisuus oli haettu Hufvudstadsbladetin ja Svenska Ylen verkkosivuilta hakusanoilla ”välfärdssambhälle” ja ”nordisk* välfärdssambhälle*”.

Analysoin, kuinka usein, miten ja missä yhteyksissä käytetään poliittista peli- ja aikalisäpuhetta sekä systeemistä aikalisäpuhetta. Koska keskiössä oli ensisijaisesti kokeilu eikä selittäminen, 153 artikkelin kokoelmaa oli riittävä materiaali.

Aloitin analyysin koodaamalla aineiston taulukon 2 mukaisilla kriteereillä. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Miten näillä kahdella eri puhettavalla tuotetaan kertomuksia hyvinvointiyhteiskunnasta?
- Millä tavalla hyvinvointiyhteiskuntaa konstruoidaan niiden kautta?

Merkitsin kaikki tekstikohdat, joissa viitattiin päivänpolitiikkaan ja yhteiskuntajärjestelmään, mutta huomasin aika nopeasti, että menettely ei palvellut tarkoituksiani. Artikkeleissa sekoitettiin *time-in-* ja *time-out-*diskursseja, ja koska niiden eronteko on sinänsä keinotekoinen, eronteon kriteerien määrittelystä tuli pikkutarkka työ. Vähitellen huomasin, että jokaiseen artikkeliin oli kuitenkin mahdollista paikantaa yksi pääasiallinen puhetapa. Sen voidaan väittää olevan lukijalle heti ensivilkaisulla hahmottuva läpikotainen perspektiivi, kun otettiin huomioon mediateksti kokonaisuudessaan, sen pääasiallinen argumentti, kertomus, otsikko ja kuvavalinta. Laajemman kehyksen tun-

Taulukko 2. Koodauskriteerit

Kriteerit	Puhetapa
<ul style="list-style-type: none"> • Kysymys tunnustetaan ajan-kohtaiseksi tai akuutiksi hyvinvointiyhteiskunnalle. • Jos ongelman ratkaisua pohditaan, sitä ei käsitellä pääasiassa suhteessa hyvinvointijärjestelmän instituutioihin ja sisäisiin roolijakoihin, tehtäviin ja mekanismeihin. 	Time-in
<ul style="list-style-type: none"> • Teksteissä käsitellään ajan-kohtaista kysymystä suhteessa hyvinvointijärjestelmän logiikkaan ja rakenteeseen. • Teksteihin sisältyy selittäviä elementtejä, joissa painotetaan hyvinvointijärjestelmän tehtäviä ja sisäisiä roolijakoa sekä näiden merkitystä kansalaisille ja palveluiden käyttäjille. 	Time-out

nistamisesta tuli siten laadullisen sisältöanalyysin analyysiyksikkö (ks. Mayring 2004). Miten puhetavat erottautuvat toisistaan olisi tekninen ja syvempi analyttinen tehtävä, johon analyysini ei keskity. Tässä artikkelissa yksi koodi vastaa yhtä tekstiä, ja esittelen tuloksia kunkin artikkelin pääasiallisen puhettavan koodin mukaan (tekstien luokittelun logiikasta ks. Cohen ym. 2013).

Kaksi puhetapaa media-aineistossa

Noin kaksi kolmasosaa mediateksteistä (98/153, 64 %) viittasi hyvinvointiyhteiskuntaan pääasiassa päivänpoliittisen peli- ja aikalisäkeskustelun puitteissa (taulukko 3). Näissä artikkeleissa puhuttiin ohimennen tai olemattomasti hyvinvointiyhteiskunnan toimeenpanovallan palvelujärjestelmistä tai sen instituutioista: hyvinvointiyhteiskunta oli konstruktio, joka palveli päivänpoliittista argumentaatiota.

Seitsemässä prosentissa materiaalista (10/153) artikkeli kehystettiin aikalisäkeskustelulla, jonka voitiin katsoa viittaavan hyvinvointiyhteiskuntien instituutioihin ja funktioihin Pfau-Effingerin (2005) määrittelmän mukaisesti. Kolmasosa media-aineistosta (45/153) ei selvästi edustanut kumpaakaan edellä esitetystä puhettavasta. Jutuissa viitattiin rutiininomaisesti sanaan ”hyvinvointiyhteiskunta” puhumatta nimenomaisesti

mistään kysymyksestä, joka olisi liittynyt itse järjestelmään. Yleisesti ottaen ensimmäinen analyysi osoitti, että julkista keskustelua on mahdollista koodata *time-in-time-out*-jaolla ja että hyvinvointijärjestelmän aikalisäkeskus on heikosti edustettuna mediakeskusteluissa.

Päivänpoliittiset kertomukset

Poliittisessa peliaikakeskustelussa (98/153) esiintyi kaksi keskenään vastakkaista kertomusta. Ensimmäinen kertomus (48/98) esittää pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan uhan ja muutospaineen valossa: sen voi tiivistää otsikoksi ”Hyvinvointiyhteiskunnassa on ongelmia, ja niihin halutaan ratkaisuja”. Kertomuksessa tehdään tilanne diagnostiikkaa: ”Pohjoismaainen hyvinvointivaltio voi pian olla ongelmissa.” (Siltamäki 2019.) ”Suomi ikääntyy nopeammin kuin useimmat muut länsimaat. Samaa aikaan syntyvyys on laskenut poikkeuksellisen alhaiselle tasolle. Miten hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus turvataan tässä tilanteessa?” (Helsingin Sanomat 2018). Politisoidussa keskustelussa peräänkuulutetaan ”järjestelmän muutostarpeita” (Palojärvi 2016) ja julistetaan ”sosiaalidemokratian kriisiä” (Westerholm 2019).

Toinen päivänpoliittisen peliaikakeskustelun tyyppi esiintyy viidessäkymmenessä artikkelissa, ja viesti on ensimmäisen kertomuksen vastakohta: kerskailua, ylpeyttä, hyötyjä, pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan edustamaa vahvuutta, erityisesti verrattuna muihin maihin ja järjestelmiin. Kertomuksen viestin voi tiivistää otsikoksi ”Olemme maailman parhaita”. Helsingin Sanomissa siteerataan SDP:n silloista puheenjohtajaa Antti Rinnettä: ”100 vuotta täyttävä Suomi on monella tapaa hyvä maa asua ja elää. Pohjoismaainen hyvinvointivaltio (...) on maailmalla tunnistettu, tunnustettu, arvostettu ja kehitetty malli.” (Saarikoski 2017). ”Pohjoismaainen hyvinvointivaltio on onnistunut tasoittamaan sosioekonomisia eroja” (Asplund 2015). Samantapainen kehys löytyy artikkelista, jossa kerrotaan, miten Pohjoismaissa on onnistuttu vankien kuntouttamisessa. Hufvudstadsbladetin artikkelissa todetaan: ”Uusintarikosten määrällä mitattuna pohjoismaainen vankeinhoitojärjestelmä on kolme kertaa tehokkaampi kuin amerikkalainen” (Berg 2018). Pohjoismaainen järjestelmä on jopa parempi torjumaan populismia ja rasismia: ”Vain aineellisen ja henkisen köyhyyden poistaminen vie [po-

Taulukko 3. Päivänpoliittisten ja järjestelmäviitteen puhutapojen jakautuminen keskusteluissa hyvinvointiyhteiskunnasta suomalaisessa media-aineistossa 2014–2019 (N = 153)

	Määrä	Osuus (%)
Time in	98	64
Time out	10	7
Muu	45	29

pulismilta ja ääriilikeiltä] kasvualustan. Se on hidas, mutta ainoa kestävä tie. Pohjoismaainen hyvinvointivaltio on tässäkin mielessä korvaamattoman tärkeä”, eräässä kolumnissa todetaan. (Rautio 2016.)

Kummassakaan päivänpolitiikkaa koskevassa kehyksessä hyvinvointiyhteiskuntaa ei esitetä rakenteellisena järjestelmälogiikkana, jossa eri elementit kommunikoivat ja myötävaikuttavat. Hyvinvointivaltio oli mediakertomuksen sivuhahmo, jota arvioitiin ulkopuolelta sen huonon tai hyvän suorituksen perusteella. Poliittisissa kertomuksissa sillä on funktio vertailupiteenä, johon voidaan paikantaa tapahtumia ja toimijoita ideologisesti. Se on kuin yskivä autonmoottori, joka pitäisi korjata tai se esitetään kiiltävänä pokaalina joka viestittää, että ollaan oikealla tiellä.

Järjestelmän toimivuus suhteutetaan viittamalla ulkopuolisiin arviointeihin. Eri kansainvälisistä mittauksista nousee tärkeä julkinen itseymmärrys, jotka liittyvät elintasoon (esim. Bav group 2020), onnellisuuteen (World Happiness Report 2020), turvallisuuteen (Institute for Economics & Peace 2019), vähäiseen rikollisuuteen ja korruptioon (Transparency International 2020) sekä korkeaan koulutustasoon (World Top 20 Project 2020). Samaa genreä edustavat journalistiset kirjat, jotka kertovat pohjoismaisesta menestystarinasta: miten maat ovat onnistuneet toteuttamaan ja ylläpitämään sosiaalisia uudistuksia, kuten ilmaista korkeakoulutusta ja universaalia terveydenhoitoa, ja samalla säilyneet vauraina ja kilpailukykyisinä maina (esim. Partanen 2016).

Mediamateriaalin päivänpoliittisissa kertomuksissa pohjoismaainen hyvinvointiyhteiskunta valjastetaan toimimaan ylpeyttä herättävänä mainoksena tai muutosvaatimusten esittämisen symbolina. Mielikuvat tuotetaan viittaamalla varsinaiseen hyvinvointijärjestelmän logiikkaan, sen institutionaalisiin tehtäviin tai periaatteisiin.

Aikalisädiskurssin järjestelmäviittaukset

Ainoastaan kymmenessä tekstissä (10/153, 7 %) hyvinvointijärjestelmän aikalisädiskurssista muodostui keskeinen fokus ja kehys. Näissä teksteissä on pedagoginen ote: pääasiallisissa argumenteissa selitetään, miten valtiolliset instituutiot takaavat tiettyjä perusarvoja. Niistä puuttuvat järjestelmää arvottavat, iskevät lausunnot. Ruoan verotusta käsittelevässä tekstissä kolumnisti selittää, millä tavalla järjestelmä kokonaisuudessaan tarjoaa turvaverkon erilaisia vaaroja vastaan (Vehviläinen 2016). Järjestelmä takaa elintasoja ja turvallisuutta: Puolustusvoimat ja poliisi takaavat valtion ulkoista ja sisäistä turvallisuutta; työtön saa työttömyysvakuutuksesta päivärahaa; jos kansalainen sairastuu, hän saa sairauspäivärahaa ja hoitokulut on subventoitu. Sen lisäksi markkinatalous antaa lisäsuojaa. Yhteiskuntasopimuksessa selitetään: ”Valtio suojaa meitä. Suojan vastikkeeksi maksamme veroja, ja sitoudumme puolustamaan omalla hengellämme maamme ulkoista turvallisuutta ja itsenäisyyttä.” (Vehviläinen, 2016). Kirjoittaja pohdii järjestelmän luonnetta, periaatteita ja sen kestävyyttä.

Toisessa artikkelissa taas selitetään, millä lailla subjektiivista oikeutta lasten kokopäivähoitoon on rajoitettu ja kuinka huolestuttavaa tämä on (Savolainen 2015). Haastattelussa lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila on huolissaan hallituksen ja eduskunnan päätöksestä rajata lasten oikeutta varhaiskasvatukseen: ”Yhtäkkiä meillä on tilanne, että on sattumanvaraista, mitkä palvelut lapsella on.” Hyvinvointiyhteiskunnan universalismin periaatteet ovat vaakalaudalla. Tekstin fokus on suunnattu sisäänpäin järjestelmään omiin resursseihin ja toimijoihin ja siihen, miten käytäntöjä tulee kehittää.

Kolmas esimerkki on artikkeli, joka erittelee palvelujärjestelmän ja asiakkaiden välisiä suhteita: ”Terveyskeskuksia käyttävät lähinnä köyhät ja kipeät, ja siksi kunnilla ei ole painetta laittaa niitä kuntoon. Suomen terveydenhuolto on voimakkaasti jakautunut yksityisiin palveluita ja terveyskeskuksia käyttävien kesken. Moni koko uransa työterveydessä käynyt ei välttämättä edes tiedä, millaista on odottaa vuoroaan perusterveydenhuollossa.” (Tammi 2019.)

Mediatekstiin pureutuva kansalainen ei pelkää näe itseään osana järjestelmää, joka arvioidaan huonoksi tai hyväksi (yskivä automoottori tai loistava pokaali), vaan näkee toimivansa moni-

naisessa järjestyksessä: toimijoiden ja instituutioiden on toimittava yhdessä lain ja eri toimintaperiaatteiden mukaisesti. Nämä järjestykset ovat sukupolvien rakennustyön tulos.

Time-in- ja *time-out-*diskurssista on kyse, kun ajankohtaisessa poliittisessa keskustelussa viitataan järjestelmälogiikkaan, kuten etäopetuskeskustelussa. Hyvinvoinnin rakenteelliset kysymykset – vaikkapa erilaiset palvelujärjestelmään liittyvät aspektit – esiintyvät uutismediassa esimerkiksi yksilön tarinan kautta tai politiikan teon uutisoinnissa (Mitu & Poulakidakos 2016). Nämä ovat luonteita ja loogisia *time-in-* ja *time-out-*yhteyskohteita ja päällekkäisyyksiä. Skandaalit voivat tilapäisesti kääntää valonheittimen esimerkiksi palvelujärjestelmän epäkohtiin. Joskus skandaalit jättävät pysyvän jäljen kansantajuntaan. Esimerkiksi Ruotsissa koettiin vuosina 2011–2012 Carema-mediaskandaali hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden yksityistämisestä, ja puheeseen omaksuttiin myöhemmin käsite ”vinst i välfärden” (ks. Svallfors & Tyllström 2019), vapaasti suomennettuna ”voitontuotanto hyvinvointijärjestelmässä”. Hoivaskandaalit ovat raportointiaihe, jossa systeemikeskustelu voi mahdollisesti liukua päivänpoliittisiin kertomuksiin ja myös käänteisesti poliittisista kertomuksista järjestelmädiskurssiin.

Taulukkoon 4 on tiivistetty *time-in-* ja *time-out-*puhetapojen luonteenpiirteet ja millaisena hyvinvointiyhteiskunta näyttäytyy media-aineistossa niiden kautta.

Johtopäätökset

Sekä julkisessa että akateemisessa keskustelussa on alettu huolestua järjestelmän lukutaidon puutteesta. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen yhteiskunnan demokraattisia instituutioita on kurjistettu Trump-kauden aikana juuri kansalaisten heikon järjestelmätietouden takia (Greene 2018).

Järjestelmätietoutta tukevat viittaukset yhteiskuntajärjestelmään ilmenevät julkisuudessa eri tavoin. Puhetavat tuotetaan eri foorumeilla ja vaihtelevissa yhteyksissä. Suomessa järjestelmäviittaukselta diskurssilta ei voi välttyä, kun puhutaan esimerkiksi palvelujärjestelmästä tai sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta. Mutta tutkimukseni valossa ei vaikuta siltä, että järjestelmän sisäisestä koneistosta vuotaisi paljoakaan mediakeskusteluun. Tutkittu mediamateriaali edustaa kommunikatiivista diskurssia, joka kommunikoi poliittisen

**Taulukko 4. Poliittinen ja systeeminen puheta-
pa suomalaisessa mediakeskustelussa hyvinvointi-
yhteiskunnasta vuosina 2014–2019**

Puhetapa	Mediakertomukset hyvinvointi- yhteiskunnasta
Time-in Peliaika	<p>Kaksi pääkertomusta 1. "SOS" – Kertomus pohjoismaises- ta hyvinvointiyhteiskunnasta paine- neen alla. 2. "Mainos" – Kertomus pohjois- maisen hyvinvointiyhteiskunnan menestyksestä.</p> <p>Piirre: mediaseksikäs, "näin asiat ovat" -väitteet, minkä jälkeen ker- tomus jätetään roikkumaan (avoim- meksi, ratkaisemattomaksi).</p> <p>Toimijat: poliitikot, maat, Poh- joismaiden neuvosto, kansalaiset ("maailman onnellisimpia ja onnek- kaimpia").</p>
Time-out Aikalisä	<p>Kertomus: Ei yhdenmukaista juonta. Ei selkeää painopistettä. Deskriptii- vinen ja toteava, mutta usein järjes- telmän toiminnoista ja premisseistä.</p> <p>Piirre: ei-mediaseksikäs, monimut- kainen, byrokraattinen kielenkäyt- tö. Ihmiset ja toimijat: instituutiot, kan- salaiset, palvelunkäyttäjät, palve- luntuottajat.</p>

järjestelmän hiljaiselle enemmistölle (ks. Schmidt 2008). Olen pyrkinyt havainnoimaan, miten ja kuinka paljon tässä viestinnässä viitataan hyvinvointiyhteiskunnan rakenteelliseen logiikkaan ja selitetään, miten se toimii. Aikalisäpuhetapa ei esiintynyt merkittävänä kehiksenä tämän tutkimuksen pienessä media-analyysissä. Mediakertomusten formaatti ei nähtävästi salli sisäisen järjestelmäpuheen vuotavan julkisuuteen kovinkaan paljon. Tietoisuutta hyvinvointiyhteiskunnan rakenteellisista muutosprosesseista palvelevat ehkä toisenlaiset lajityypit, kuten julkiset selvitykset tai eduskunnan ja kuntien kuulemisten dokumentaatiot.

Time-in- ja *time-out-*kahtiajako voi palvella meitä, kun haluamme tuottaa tietoa siitä, kuinka paljon ja miten yhteiskuntajärjestelmämme esiintyy julkisessa keskustelussa. Palveleeko julkinen keskustelu pitkälti päivänpoliittisia argumentteja vai annetaanko järjestelmän ja sen logiikan olla pääfokus? Kahtiajako on siis hyödyllinen, jos halutaan ymmärtää, minkä verran julkisessa keskuste-

lussa tai mediateksteissä lisätään ymmärrystä yhteiskuntasopimusta vahvistavasta järjestelmästä ja minkä verran viitataan yhteiskuntajärjestelmään päivänpoliittisen keskustelun sivuhahmona. Tämän tutkimuksen analyysissä *time-in-*pelialuekurssi palveli hyvinvointiyhteiskunnan positiivista identiteettihanketta. Se myös orientoi katseen järjestelmän sisäisiin hallinnollisiin virheisiin. Mediatekstit sisälsivät paljon vähemmässä määrin keskustelua itse yhteiskuntajärjestelmästä pääasiallisena subjektina.

Poliittiseen kenttään ja toimeenpanovaltaan viittaavien diskurssien välinen periaatteellinen eronteko ei ole sinänsä uusi. Voidaan nähdä, että erottelu tehtiin jo Habermasin julkisuuden rakenteoriassa (Habermas 1987). Järjestelmään viitattava diskurssi hahmottaa valtion institutionaalisen infrastruktuurina ja toimeenpanevana järjestelmänä, ja se toimii myös Pfau-Effingerin (2005) mukaan hyvinvointikulttuurin reproduktion välineenä. Järjestelmää koskeva puhe eroaa päivänpolitiikasta ja päivänpolttavista kysymyksistä: järjestelmädiskurssissa katse kohdistuu instituutioiden pysyvyyteen ja niiden tehtäviin ajan kuluessa ja paikan vaihtuessa.

Hyvinvointijärjestelmän sisältö itsessään ei vaikuta sopivan suuriin poliittisiin kertomuksiin, joita uusinnetaan julkisessa keskustelussa. Toisaalta yhteiskuntia ei voi kehittää pelkästään problematisoinnilla ja visioinnilla, vaan päämäärien kääntäminen toimeenpanevaan järjestelmälogiikkaan on olennainen osa yhteiskunnan järjestelmien ylläpitämistä ja kehittämistä.

Hyvinvointijärjestelmissä ja demokraattisissa yhteiskunnissa ylläpitämis- ja kehitystyö toteutetaan hyvinvointijärjestelmän instituutioissa niiden roolijakojen ja tehtävien mukaan. Esimerkiksi Marinin lausunnossa perustuslakivaliokunnan tehtävänä on taata, että perustuslain arvoja noudatetaan: kaikilla lapsilla ja kansalaisilla on oikeus samaan palveluun. Järjestelmän lähtökohdat voivat toimia eräänlaisena kompassina tai normatiivisena ankkurina hyvinvointijärjestelmän perusarvoille.

Julkinen keskustelu hyvinvointijärjestelmän sisäisestä logiikasta vaikuttaa olevan aliedustettu. Otannan kriteerissä eli puheessa hyvinvointiyhteiskunnasta ja pohjoismaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta on väistämättä joitakin validiteettiongelmia, kuten se, että aikalisädiskurssia saattaa esiintyä muissakin aiheita käsittelevissä teksteissä. Tästä huolimatta media-aineiston läpiluku antaa arvokasta tietoa siitä, minkälainen asema hyvinvoin-

tijärjestelmäsivistävällä (ns. pedagoginen ote) diskursilla on julkisessa keskustelussamme. Hyvinvointiyhteiskunnan rakenteisiin viittaavassa *time-out*-keskustelussa ei ole mediaseksikkäitä uhkauksia sen paremmin kuin ilonaiheitakaan. Poliittisen peliaikadiskurssin ja systeemisen aikalaisädiskurssin puhettavat sekä täydentävät toisiaan että kilpailevat keskenään. Kun tutkimusta ja julkista keskustelua tarkastellaan tästä näkökulmasta, käy selvästi ilmi äärimmäisen tärkeän asiantuntijuuden piilottuneisuus ja poissaolo.

Pitkällä aikavälillä parempi ymmärrys toimeenpanovallan itsenäisyydestä, sen prosesseista se-

kä ajoittaisesta hitaasta toiminnasta takaa kansalaisten perusoikeudet. Järjestelmälogiikan toistaminen julkisessa keskustelussa auttaa kansalaisia ymmärtämään yhteiskuntasopimusta ja säilyttämään sen olennaisimmat osat silloin, kun yhteiskunnassa joudutaan tekemään rakenteellisia muutoksia tai kun yhteiskunnan on reagoitava kriiseihin, kuten koronaviruspandemiaan. Järjestelmälogiikka antaa käsityksen yhteiskuntasopimuksesta ja järjestelmästä, jossa julkisia palveluja käyttämällä liikutaan arjessa. Sama logiikka tarjoaa myös tietoa julkisen sektorin toimijoista ja niiden työstä.

Saapunut 30.8.2020
Hyväksytty 19.3.2021

KIRJALLISUUS

- Banks, James A. (2017) Failed citizenship and transformative civic education. *Educational Researcher* 46 (7), 366–377.
- Bav Group (2020) The origin index: Harnessing the power of nation branding. 1.8.2020. <https://www.bavgroup.com/OriginIndex2020> (luettu 25.8.2020)
- Blomberg, Helena Kaarina & Kettunen, Pauli (2019) The Nordic welfare state: Staying fit-for-purpose. *Nordics.info* 25.6.2019. <https://nordics.info/en/show/artikel/the-nordic-welfare-state-staying-fit-for-purpose/> (luettu 25.8.2020)
- Breznau, Nate & Eger, Maureen A. (2016) Immigrant presence, group boundaries, and support for the welfare state in Western European societies. *Acta Sociologica* 59 (3), 195–214.
- Christians, Clifford G. & Glasser, Theodore L. & McQuail, Denis & Nordenstreng, Kaarle & White, Robert A. (2010) *Normative theories of the media: Journalism in democratic societies*. Champaign: University of Illinois Press.
- Cohen, Louis & Manion, Lawrence & Morrison, Keith (2013) Coding and content analysis. In Louis Cohen & Lawrence Manion & Keith Morrison (eds.) *Research methods in education*. London; New York: Routledge, 583–597.
- Eräsaari, Risto (2004) Yhteiskuntapolitiikan aika? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 12 (1), 105–113.
- Fukuyama, Francis (2014) *Political order and political decay: From the industrial revolution to the present day*. London: Profile Books.
- Fukuyama, Francis (2018) *Identity: Contemporary identity politics and the struggle for recognition*. London: Profile books.
- Galston, William A. (2001) *Political knowledge, political engagement, and civic education*. *Annual Review of Political Science* 4, 217–234.
- Greene, Jamal (2018) Trump as a constitutional failure. *Indiana Law Journal* 93 (1), 93–109.
- Grossmann, Claudia & Goolsby, W. Alexander & Olsen, LeighAnne & McGinnis, J. Michael (eds.) (2011) *Engineering a learning healthcare system: A look at the future: Workshop summary*. Institute of Medicine and National Academy of Engineering of the National Academies. Washington D.C.: National Academies Press.
- Habermas, Jürgen (1985) *Julkisuus*. *Media & viestintä* 8 (3). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/73673> (luettu 22.9.2020).
- Habermas, Jürgen (1987) *The theory of communicative action: Lifeworld and systems, a critique of functionalist reason* (Vol. 2). Boston, Massachusetts: Beacon Press.
- Hawkins, Katherine W. & Linvill, Darren L. (2010) Public health framing of news regarding childhood obesity in the United States. *Health Communication* 25 (8), 709–717.
- Heiskala, Risto (2001) Kulttuurinen konstruktionismi ja yhteiskunnalliset pakot. *Sosiologia: Westermarck-seuran julkaisu* 38, 35–42.
- Hellman, Matilda (2010) *Construing and defining the out of control: Addiction in the media*. (SSKH skrifter; Vol. 28). Helsinki: University of Helsinki, Swedish School of Social Science.
- Hellman, Matilda & Monni, Marjukka & Alanko, Anna (2017) *Declaring, shepherding, managing: The welfare state ethos in Finnish government programmes, 1950–2015*. *Research on Finnish Society* 10 (1), 9–22.
- Hellman, Matilda (2021) *How is the Nordic welfare*

- state doing? Public constructs on challenges and triumphs. *Käsikirjoitus vertaisarviointiprosessissa*. (Saatavana kirjoittajalta: matilda.hellman@helsinki.fi)
- Hemerijck, Anton (2013) *Changing welfare states*. Oxford: Oxford University Press.
- Häikiö, Liisa & Fraisse, Laurent & Adam, Sofia & Jolanki, Outi & Knutagård, Marcus (2017) The Janus face of social innovation in local welfare initiatives. In Flavia Martinelli & Anneli Anttonen & Margitta Mätzke (eds.) *Social services disrupted: Changes, challenges and policy implications for Europe in times of austerity*. Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 281–301. <https://doi.org/10.4337/9781786432117.00024> (luettu 25.8.2020)
- Institute for Economics & Peace (2019) *Global peace index 2019: Measuring peace in a complex world*. Sydney. <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2019/06/GPI-2019-web003.pdf> (luettu 25.8.2020)
- Jensen, Klaus Bruhn (1987) News as ideology: Economic statistics and political ritual in television network news. *Journal of Communication* 37 (1), 8–27.
- Jensen, Klaus Bruhn (1995) *The social semiotics of mass communication*. London: Sage.
- Julkunen, Raija (2017) *Muuttuvat hyvinvointivaltiot: eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina*. SoPhi 137. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Klein, Louis (2017) *Understanding social systems research*. In Mohamed Nemiche & Mohammad Essaïdi (eds.) *Advances in complex societal, environmental and engineered systems*. Cham: Springer, 51–67.
- Knorr-Cetina, Karin (2007) *Culture in global knowledge societies: Knowledge cultures and epistemic cultures*. *Interdisciplinary Science Reviews* 32 (4), 361–375.
- Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2011) *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- König, Pascal D. (2016) *Communicating austerity measures during times of crisis: A comparative empirical analysis of four heads of government*. *The British Journal of Politics and International Relations* 18 (3), 538–558.
- List, Christian (2011) *Group knowledge and group rationality: A judgment aggregation perspective*. In Alvin I. Goldman & Dennis Whitcomb (eds.) *Social epistemology: Essential readings*. Oxford: Oxford University Press, 221–241.
- Mayring, Philipp (2004). *Qualitative content analysis. A companion to qualitative research*, 1 (2004), 159–176.
- Meyer, John W. & Jepperson, Ronald L. (2000) *The 'actors' of modern society: The cultural construction of social agency*. *Sociological Theory* 18 (1), 100–120.
- Mik-Meyer, Nanna & Villadsen, Kaspar (2012) *Power and welfare: Understanding citizens' encounters with state welfare*. Abingdon, UK: Routledge.
- Mitu, Bianca & Poulakidakos, Stamatis (eds.) (2016) *Media events: A critical contemporary approach*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Motion, Judy & Leitch, Shirley (2009) *The transformational potential of public policy discourse*. *Organization Studies* 30 (10), 1045–1061.
- Naccarella, Lucio & Osborne Richard H. & Brooks, Peter M. (2016) *Training a system-literate care coordination workforce*. *Australian Health Review* 40 (2), 210–212.
- Niiranen, Vuokko (2013) *Sosiaali- ja terveyspalveluiden ohjausympäristöt ja ohjausmekanismit*. Teoksessa Seija Ollila & Harri Raisio (toim.) *Hyvinvointijärjestelmät muuttuvassa toimintaympäristössä: Juhlakirja professori Pirkko Vartiaisen 60-vuotisyhjän kunniaksi*. *Acta Wasaensia* 277, Sosiaali- ja terveyshallintotiede 8. Vaasa: Vaasan yliopisto, 207–215.
- Norris, Pippa & Inglehart, Ronald (2019) *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paloheimo, Heikki (2010) *Hyvinvointivaltion kannatus ja äänestyskäyttäytyminen*. Teoksessa Heikki Taimio (toim.) *Hyvinvointivaltion suunta – nousu vai lasku?* Helsinki: Työväen Sivistysliitto, 20–39.
- Pandey, Jawahar Lal & Kumar, Vijay (1977) *Political education: An empirical framework*. *The Indian Journal of Political Science* 38 (4), 506–520.
- Pfau-Effinger, Birgit (2005) *Culture and welfare state policies: Reflections on a complex interrelation*. *Journal of Social Policy* 34 (1), 3–20.
- Poliisihallitus (2019) *Toimintaympäristö 2019 Osa 2/6: Julkinen keskustelu*. <https://www.poliisi.fi>
- Polletta, Francesca & Callahan, Jessica (2019) *Deep stories, nostalgia narratives, and fake news: Storytelling in the Trump era*. In Jason L. Mast & Jeffrey C. Alexander (eds.) *Politics of meaning/meaning of politics: Cultural sociology of the 2016 U.S. presidential election*. Cham: Palgrave Macmillan, 55–73.
- Rahkonen, Juho (2006) *Journalismi taistelulenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004*. Tampere: Tampere University Press.
- Rosling, Hans & Rosling, Ola & Rosling Rönnlund, Anna (2018) *Factfulness: Ten reasons we're wrong about the world – and why things are better than you think*. New York: Flatiron Books.
- Saari, Juho (toim.) (2011) *Hyvinvointi: Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Svallfors, Stefan & Tyllström, Anna (2019) *Resilient privatization: The puzzling case of for-profit welfare providers in Sweden*. *Socio-Economic Review* 17 (3), 745–765.
- Transparency International (2020). <https://www.transparency.org/cpi2018> (luettu 25.8.2020)
- Treurniet, Willem & Messemaker, Manne & Wolbers, Jeroen & Boersma, Kees (2015) *Shaping the societal impact of emergencies: striking a balance between control and cooperation*. *International Journal of Emergency Services* 4 (1), 129.

- Woodside-Jiron, Haley (2004) Language, power and participation: Using critical discourse analysis to make sense of public policy. In Rebecca Rogers (ed.) *An introduction to critical discourse analysis in education*. London: Routledge, 203–236.
- World Happiness Report (2020). <https://worldhappiness.report/ed/2020/> (luettu 25.8.2020)
- World Top 20 Project (2020). <https://worldtop20.org/worldbesteducationssystem> (luettu 25.8.2020)
- Zhang, Yuan & Jin, Yan & Stewart, Sean & Porter, Jeannette (2016) Framing responsibility for depression: How US news media attribute causal and problem-solving responsibilities when covering a major public health problem. *Journal of Applied Communication Research* 44 (2), 118–135.
- Media-aineisto*
- Asplund, Heidi (2015) Väitöskirja: Eron riski pienee, jos puolisoilla on sama koulutustaso. *Helsingin Sanomat* 18.5.2015. <https://www.hs.fi/elama/art-2000002824921.html> (luettu 25.8.2020)
- Berg, Jens (2018) En humanare fängvård ger inga politiska poäng. *Hufvudstadsbladet* 5.5.2018. <https://www.hbl.fi/artikel/en-humanare-fangvard-ger-inga-politiska-poang/> (luettu 25.8.2020)
- Helsingin Sanomat (2018) Poliitiikka tarvitsee arvokeskustelua, jotta kaikki pysyisivät osallisina monimutkaisessa maailmassa. Pääkirjoitus 19.5.2018. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005685630.html> (luettu 25.8.2020)
- Malm, Sara ja Andersson Lundberg, Hannes (2019) Piken från Carl Bildt – efter pressen från USA. *Expressen.se* 20.7.2019. <https://www.expressen.se/noje/uds-strategi-for-att-hantera-trumps-ord/>
- Palojärvi, Eeva (2016) Vartiainen syytti Sdp:tä salaliitoilla pelottelusta, Rinne hallitusta suuryritysten puolelle asettumisesta – katso välikysymyskeskustelu suorana. *Helsingin Sanomat* 18.5.2016. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002901831.html> (luettu 25.8.2020)
- Partanen, Anu (2016) *The Nordic theory of everything: In search of a better life*. New York: Harper Collins.
- Rautio, Yrjö (2016) Rasistien kanssa ei kannata väitellä. *Helsingin Sanomat* 21.7.2016. <https://www.hs.fi/ilta/art-2000002911976.html> (luettu 25.8.2020)
- Saarikoski, Saska (2017) Demarit ovat tylsiä kuin vanha samettisohva – ja juuri niin on hyvä. *Helsingin Sanomat* 4.5.2017. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005195436.html> (luettu 25.8.2020)
- Sandberg, Siv (2020) Coronakrisen blottlägger skillnaderna mellan de nordiska ländernas förvaltning. *Kommuntorget*, 15.5.2020. <https://kommuntorget.fi/norden-eu-varlden/siv-sandberg-coronakrisen-blottlagger-skillnaderna-mellan-de-nordiska-landernas-forvaltning/>
- Savolainen, Jaana (2015) Lapsiasiavaltuutettu arvostelee päivähoiton rajausta: ”Nyt on sattumanvaraista, mitkä palvelut lapsi saa”. *Helsingin Sanomat* 28.12.2015. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002875106.html> (luettu 25.8.2020)
- Schmidt, Vivien A. (2008) Discursive institutionalism: The explanatory power of ideas and discourse. *Annual review of political science*, 11.
- Siltamäki, Tuija (2019) Syntyvyyskeskustelussa haukutaan väärää puuta. *Helsingin Sanomat* 13.10.2019. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006269693.html> (luettu 25.8.2020)
- Silvennoinen, Sara (2019) Löfven svarar på kritik från Trump: ”spelar ingen roll vem som ringer.” *Svenska YLE*, 29.7.2019. <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/07/29/lofven-svarar-pa-kritik-fran-trump-spelar-ingen-roll-vem-som-ringer>
- Tammi, Saara (2019) Terveyskeskuksia käyttävät lähinnä köyhät ja kipeät, ja siksi kunnilla ei ole painetta laittaa niitä kuntoon. *Helsingin Sanomat* 10.6.2019. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006137004.html> (luettu 25.8.2020)
- Vehviläinen, Pekko (2016) Epäterveelliselle ruualle pitäisi säättää haittavero. *Helsingin Sanomat* 13.6.2016. <https://www.hs.fi/teknologia/art-2000002906021.html> (luettu 25.8.2020)
- Westerholm, Sofia (2019) ”Vi är i kris, en ganska djup kris” – hur ser socialdemokratin framtid ut? *Hufvudstadsbladet* 27.10.2019. <https://www.hbl.fi/artikel/vi-ar-i-kris-en-ganska-djup-kris-hur-ser-socialdemokratin-framtid-ut/> (luettu 25.8.2020)
- Ykkösaamu (2020) *Yle Areena* 21.3.2020. <https://areena.yle.fi/1-50331188> (luettu 25.8.2020)

ENGLISH SUMMARY

Matilda Hellman: Enhancing social system literacy: What can we gain from separating daily political and system-reference discourse? (Yhteiskuntajärjestelmän lukutaidon asialla. Miten voidaan hyödyntää päivänpoliittisten ja järjestelmäsivistävien pubetapojen erottelua?)

The study is a first attempt to argue for an analytical differentiation between two public discourses. The first pertains to a 'time-in' discussion of daily politics, revolving around the question of where society is headed and the political goals envisioned. The second is a 'time-out' discussion that entails system references: it refers to the circumstances of the executive branch and its institutions' functions in translating political aims into action. The time-in/time-out distinction is borrowed from Klaus Bruhn Jensen's theory on the social semiotics of mass communication (Jensen 1995).

In the article I draw upon the concepts of welfare

state culture, public sphere and social semiotics to show how the differentiation of the two modes of speaking can be conceptualized. I then report on a media analysis that demonstrates some insights that the approach can offer. My inquiries into how the welfare society is framed in public speech show that it is most often referred to in daily political time-in discourse, through two grand narratives: the strains and the successes of the Nordic welfare state. The time-out discourse that refers to the more durable welfare state structures appears to be less likely to lend itself to topical media stories.

The study concludes with the claim that continuous public references to the social order and its functions are important in order for citizens to form an understanding of the system of which they are part, regardless of their opinions on the qualities of the same.

Keywords: system literacy, welfare state, daily political discourse, welfare culture, public sphere.

KIRJOITTAJA

Hellman, Matilda, tutkimusjohtaja, Helsingin yliopisto (matilda.hellman[at]helsinki.fi)